

Paaniyum - Nimeero Juróom Benn

Ànd yu leer yi ci Daniel 11: Yàqub URSS, yoonu Dibeer bi, ak yokkute Room bu bees bi

Jeff Pippenger
2025-03-09

Ak yoonu URSS bi daanee ci atum 1989, aaya ñent-fukk bi ci Daniel benn-fukk ak benn am na matug yoon. Aaya ñent-fukk ak benn bi mooy yoonu Dibéer bi ci États-Unis, ni ko aaya juroom-benni-fukk ak juróom benn bi di woon itam. Dale na ca 1989 ba yegg ci yoonu Dibéer bi ci États-Unis, aaya ñent-fukk bi amul dara ci biir jamono jooju. Yoonu daanug URSS bi ci atum 1989, itam ñu ko firndeel ci aaya fukk bi ci Daniel benn-fukk ak benn, te keroog mu jëkk a mat ak Antiochus Magnus.

Antiochus III Magnus, buur Seleucid bi ñuy wax ne mooy “buur bu bëj-gànnar,” moo nguuru woon diggante at 223 ba 187 JK, te mu doon wut a delloo suuf yi mu ñàkk ci Ptolémée yi (ñi ñuy wax ne “buur bu bëj-saalum”) gannaaw Xareb Siri bu ñetteel bi (246–241 JK). Jëfam ci Xareb Siri bu ñetteel bi (219–217 JK) moo doon ngir jëlali Coele-Syria, Phénicie, ak Palestine. Ci atum 219 JK Antiochus dem na ca bëj-saalum, jël Seleucia-in-Pieria, Tyr, ak Ptolemaïs (Acre), ba delloo bérab yi ñu dëgërél woon ci géeg gi. Ci atum 218 JK mu yokk na fa kanam, jël Philadelphia (Amman), te di sax ci wetu diggu Misra, ak xel mu dëgër ci delloo suuf yu Seleucid yi ñu ñàkk ba ci Gaza. Antiochus taxaw na ci doxalinam ji ci atum 218 JK, di dëgërél li mu jëlewoon te di waajal bët bu mujj boobu war a dogal. Ptolémée IV Philopator, buur Ptolémée bi, dajale na mbooloom xare ngir dajeeq moom, te ñu yokk ko ak soldaar yu Misra. Aaya fukki bi ci Danieli fukki benn teg na ci kanam yëngu-yëngu wu Antiochus wii; noonu la jiitaloon wàññiku URSS bi ci 1989, te di melal aaya ñeent-fukk bi.

Waaye doomam dinañu xëccoo, te dinañu dajale mbooloo gu réy gu ñuy soldaar yu bare; kenn ci ñoom dina ñëw ak lu wóor, daldi xàbbi ba ëpp, te jáll; gannaaw loolu dina dellu, te xëccoo ba agsi ci saxaaram. Daniel 11:10.

Buuru bëj-gànnar bi ci saar ñaar-fukk “di gën a féete ba jaar,” loolu dafa méngoo ak buurub bëj-gànnar bi ci saar fukk miy “féete ba romb.” Ci ñaar ñaari saar yi, mooy benn baat yu hebere yi sax, te ñu leen tekki rekk ak tuuti wuute. Mooy benn wax ji ñu gis itam ci Esayi 8:8.

Te dina jaar ci Yuda; dina dale ba fees, tewe ba jall; dina àgg ba ci baat bi; te yaatalug i laafam dina feesal yaatu réewam, yaw Imanuwel. Esayi 8:8.

Kennaar ñatt yooñu ñett yi, ku nekk ci ñoom dafa di misaal buur bu bëj-saalum bi ñu daan ndamale ak buur bu bëj-gànnar bi. Antiokis, buur bu bëj-gànnar bi, mooy aada Ptoleme, buur bu bëj-saalum bi, ni Senakerib moomee Yuda, buur bu bëj-saalum bi, te itam ni buur bu bëj-gànnar bi ci aaya ñeent-fukk bi daane USSR ci 1989. Ñetti aaya yooyu, ak ñetti matug jaar-jaari dëgg yi ci seen matuwaay, dañuy jëfandikoo ngir xamle “waxtu mujj” bi ci 1989. Kon nag, aaya fukk bi mooy 1989, te aaya juróom-benn-fukk ak juróom-benn bi mooy yoonu Dibéer bi ci États-Unis, ni

noonu itam aaya juróom-benn-fukk ak benn bi.

Sarax ak juróom-benn yi nekk nañu benn rëdd-u Mbind mi, te itam am nañu matal gu jaar ci jaar-jaaram, buy won mandargay yonent yi vuute ci nettali bi nēbbu ci sarax fanweeri. Bala yoonu Dimaas ci États-Unis, waaye gannaaw 1989, xeexu Raphia ak li ko topp taxaw na ci sarax ak juróom-benn ak fukk, te xeexu Panium taxaw na ci sarax ak juróom-ñett ba juróom-ñent ak fukk.

Yoonu Dibeer mooy waxtu bi ñu tëral; ndaxte fa la gaañu dee bi papasi bi jotoon faj, te paab bi dellusi ci ganguna suuf si. Kooku dooleel gi dafa amoon misaal ci yékkati papasi bi ca 538, ak ci yékkati Roomu bokk-pëyyaag ba ca xareb Actium. Bu ñu yékkatee Roomu bokk-pëyyaag bi ci yoonu waxu yonent, mu nguuru ci kaw yépp diirub 360 at. Bu ñu yékkatee papasi bi ca 538, mu nguuru ci kaw yépp diirub junni ak ñaar témééri at ak juróom-benn-fukk. Bu gaañu dee bi jotee faj ca yoonu Dibeer, papasi bi dina nguuru ci kaw yépp diirub 42 weer yu misaal.

Te gis benn boppam mel ni dees na ko ba mu dee; waaye gaaw gi ko rey woon wér na. Noonu àddina sépp yéemu topp mala ma. Ñu jaamu njaay mi mayoon mala ma kàttan; ñu jaamu itam mala ma, naan: Kan moom ni mala ma? Kañ mooy man a xare ak moom? Te ñu may ko gémmin gu wax ay wax yu màgg ak ay sos Yàlla; ñu may ko itam sañ-sañu yokk doole ngir mu sax ñaar-fukk ak ñaari weer. Peeñu Yóhaana 13:3–5.

Saar 27 wax na “ñoom ñaar ñi” buuru yi:

Te xol bu ñaar yii, seen xol dina jublu ci def lu bon, te dinañu wax fenn ci benn ndab; waaye loolu du yegg njariñ, ndaxte mujj gi dina am ci jamono ji Yàlla dogal. Daniel 11:27.

Ñaari buur yi ci saar 27, mooy buur yi ñëw ci ñaari saar yi jiitu, te gannaaw loolu ñoom lañu xeexoon xarebu Actium.

Te dina jóg ay dooleem ak fitam, ngir xeex ak buur bi fëete bëj-gànnar ak mbooloo mu réy; te buur bi fëete bëj-gànnar dina jóg ngir xare ak mbooloo mu yàgg te am doole lool; waaye du taxaw, ndaxte dinañu fexe pexe yu koy dogal. Waaw, ñi di lekk ci céram dinañu ko alag, te ay xarekatam dinañu law yépp; te ñu bare dinañu daanu, dee ci reeni. Daniel 11:25, 26.

Kon lii, saar ñaar-fukk ak juróom-ñett bi jur na lu yéeme te war nañu ko xam bu baax laata nu jall ci kanam. Ci saar ñaar-fukk ak ñent bi, “waxtu” bi dafay tegtal ab diiru ñetti témééri at ak juróom-benn-fukk, mi tàmbalee ca xareb Actium te jeex ci waxtu wu dogaloon ci atom 330.

Buur bu bëj-gànnar bi ci xeex bi mooyoon Kleopatra, mi nekkoon ci benn dëppook ak Marc Antony. Octavius mooyoon buur bu bëj-noor bi, kiy leen ñaar ñépp daan. Ca jamono ji ñu dogaloon (31 BC), ñaari buur ya, yi toogoon woon ca benn ndab, di waxante ay fen, dinañu jàkkaarloo ak seen bopp ci xeexu Actium.

Ñaari buur yi nekk ci tebble bi méngoo ak jaar-jaaru xarebu Panium (ay saar 13 ba 15), fa nga amoon benn booleb diggante Antiochus Magnus ak Phillip bu Macedon. Booleb taarix boobu méngoo ak booleb misaal bi tegtal ci turu Panium ci jamonoy Kirist—Caesarea Philippi. Booleb boobu itam tegtal nañu ko ci saar ñaar-fukk, ba URSS ñu rayar ko ci atom 1989 jaarale ko ci benn booleb diggante Reagan ak baab-u-kéram John Paul II. Ñaari buur yi dañuy waxante fen ci seen

diggante lu jiitu atum 31 BC, te loolu méngoo ak yoonu Dibeer ci États-Unis, ba tax seen fen yi am lu jiitu saar 16, di ci biir jaar-jaaru bi ay saar 13 ba 15 di tegtal, yi mattoon ci xarebu Panium fukk ak juróom-ñaari at gannaaw xarebu Raphia, ak téémээр ak fanweeri at ak juróom-ñaar lu jiitu ba Pompey not Yerusalem ngir matal saar 16.

Ci wërsëñ ñaar-fukk ak juróom-ñett, Octavius, mi daan na Cleopatra (buuru bëj-saalum) ak Marc Antony, “dellusi na ci réewam ak alal yu bare; te xolam dina juum ci kóllère gu sell gi; te dina def jëf yu am doole, ba noppi dellu ci réewam.” Uriah Smith sant na ñaari ndam yii ni Actium ci atum 31 balaa Kirist ak yaxug Yerusalem ci atum 70 gannaaw Kirist. Kon ci wërsëñ ñaar-fukk ak juróom-ñett, dañuy tektal jaar-jaaru nettali bu tàmbalee ca xeexu Actium, mi di ndëgtalu 360 at yi, ak yaxug Yerusalem ci atum 70 gannaaw Kirist.

Noonu dina dellusi ci suufam ak alal yu bare lool; te xolam dina jëm ci kóllèreg gu sell gi; te dina def ay jëf yu réy, ba noppi mu dellu ci suufam. Daniel 11:28.

Baat bu mujj ci aaya ñaar-fukk ak ñeent (ba noppi ab jamono) ak li ci topp tey taxawal benn réew mi jëm ci taarix, mi tambalee ci 31 BC te mu jeex ci baat bu mujj ci aaya ñaar-fukk ak benn (di na yékkati yëf wi bon buy yàq) te loolu amoon na ci 538. Réew mi tambalee na ak xeexu Actium, mi màndargaal njàlbéenu Room gu pagan ngir nguur ak kàttan gu kawé ci diirub ñetti téémээрi at ak juróom-benn-fukk. Réew mi jeex na ci 538, ba Room gu papal tambalee nguur ak kàttan gu kawé ci diirub junni at ak ñaar téémээрi ak juróom-benn-fukk. Ci biir aaya yi ak taarix bi matalé aaya yi, jamono ji ñu tànn ci 330 dafay tektal benn xaajale ci taarixu Room gu pagan niki ñeenteelu nguur gi ci kàddu-yonnee ci Biibël bi. Gannaaw jamono ji njëkk ngir nguur ak kàttan gu kawé di ñetti téémээрi at ak juróom-benn-fukk, ñaari téémээрi at ak juróom-ñett-fukk ak juróom-ñaar topp ci tasaaro guuru gi, lu jiitu jël guuru papaa gi toogu ci gàngune gi ci aaya ñaar-fukk ak benn ci atum 538. Ci toftale ga ñaari aaya yu juróom-ñett-fukk yooyu, aaya ñaar-fukk ak juróom-ñaareel rekk moo xamle matal taarix bu amoon lu jiitu xeexu Actium ci 31 BC.

Aayaat ñaar-fukk ak juróom-ñett bi wax ci ndaje diggante ñaari buur, bu jiitu “waxtu wu ñu dogal,” te aayaat ñaar-fukk ak juróom-ñent bi tudd “waxtu wu ñu dogal.” “Waxtu wu ñu dogal” bi nekk ci aayaat ñaar-fukk ak juróom-ñett bi mooy tàmbalig jamono ju ñetti téémээрi at ak juróom-benn-fukk; te “waxtu wu ñu dogal” bi nekk ci aayaat ñaar-fukk ak juróom-ñent bi mooy mujjeem jamono ju ñetti téémээрi at ak juróom-benn-fukk. Tàmbali gi ak mujje gi dañuy tey “waxtu wu ñu dogal.”

Doole Room gu bokk ak ñi dul Yàlla moo tàmbalee bi mu nottee ñetteelu tereb kër gi ci wet gu mel ni ñu ko wone ci Daniel 8:9.

Te benn bennam amoon nit genn ñëw benn ndax bu tuuti, te mu màgg lool ba sutiku woon jëm ci bëj-gànnar, ak ci penku, ak ci suuf su rafet bi. Daniel 8:9.

Kàttan gi tambalee ci xareb Actium, ak nootug bu topp mooy suufel buur bi bëj-gànnar (Misra) ni ko aaya juróom-ñeent baatub juróom-ñett ci saraxu juróom-ñaar waxe.

Mujje Romu bu bokk-pëgan, mi doon ñeenteelu nguur gi ci waxi yonent yi nekk ci Biibël bi, jeex na ci atum 538, bi Romu paap ba daanalee ñetteelu xetu tereom géografik. Gën a yàgg biiru

juróom-ñetti téeméeri ak juróom-benn-fukk ak juróom-ñett at yi, dale ci xareb Actium ba egg 538, tãmbalee na ak Romu bu bokk-pëgan bi daanalee ñetteelu tereom te doon ñetteelu nguur gi ci waxi yonent yi nekk ci Biibël bi, te mu jeex ci bi Romu paap ba daanalee ñetteelu tereom géografik.

Ndegeel baax bi ñenteel ci waxi yëgleb Biibël, jaar-jaaru mbir mi muy tegtal day xamale ñaari jamono: ki jëkk bi, bu Roomée yékkati boppam; gannaaw loolu, ab jamono buy mel niw ay wax yu dëpp ci wàccegu Roomée. Njëlbéenu jëkk jamono jii ci yékkatug Roomée mooy itam njëlbéenu bépp jamono bi Roomée yéefaree ci ni moom di ñenteel ndegeel bi ci waxi yëgleb Biibël. Jëkk jamono jii ci yékkatug Roomée tambali na ak jeex ak waxtu wu ñu dogal; te itam, mu tambalee ak boole bu nguuru bët-u-ndeyjoor ak bët-u-saalum. Mu jeex ci xaajalegu ab nguuru penku ak ab nguuru sowwu. Tambali ak jeex ak waxtu wu ñu dogal, ak itam njëlbéen ak mujj, ñoo tegtal ñenti xaaj yi ci nguuru Alekxaandar.

Ñaari waxtu yu ñi jàng ci sarxal ñaar fukk ak juróom-ñaari ak ñaar fukk ak juróom-ñeent dafa mel ni ay merk yu tambali ak mujj, di melal jamono ji Room di nguuru ci kaw yépp. Ci yoonu Dibéeri ci États-Unis, ngir matal sarxal ñaar fukk ak benn ak sarxal fukk ak juróom-benn ci Danieli fukk ak benn, jamono ji Room bu bees di nguuru ci kaw yépp diir ñaar fukk ak ñaari weer yu misaal bi tãmbali. Waxtu wu njëkk wi ñu tudd ci sarxal ñaar fukk ak juróom-ñaari mooy yoonu Dibéeri ci États-Unis, te waxtu wu ñaareel wi dafay tekki bi xeetu réew mujj ci suuf topp misaalu États-Unis te doxal yoon wu mujj wu Dibéeri, te ci loolu mu xamle ne ñu doxal ci àddina bépp sabbat bu xërëm ba.

Ñaari màndarga yu yépp ñaar yu yonent yi di alal, mooy yoonu Dibeer bi nekk ci États-Unis ba ci jëfandikoo yoonu Dibeer ci àddina si yépp, te ñaari yoonu Dibeer yooyu ñoo di ñaari waxtu yu tudd ci sarax 27 ak 29. Jëkkër waxtu wu tudd wi nekk ci sarax 27, dañu ko itam misaalale woon ak yoonu Dibeer bu Constantine ci atum 321, te yoonu Dibeer bu pap bi ci Ndaje Orleans bi ci atum 538 dafa tegu yoonu Dibeer bu àddina si yépp.

Ci biir aaya 13 ba 15, xareb ba Panium mooy taarix bi jiitu yoonu Dibeer bu aaya 16 wax. Ci biir taarix boobu la ndajem ñaari buur yi di fenante seen bopp mat. Aaya 13 ba 15 bokk nañu ci taarix bi aaya 10 ba 16 di tegtal. Aaya yi di jëfandikoo xarebu Siri bu ñeenteel bi ci aaya 10, xareb ba Raphia ci aaya 11, ak li xew gannaaw xareb boobu ci aaya 12. Aaya 13 ba 15 di tegtal taarixu atum 200 baatu Kirist laata, ba xareb ba Panium mat, te ci jamono jooju Room gu bokk ci pagan, gu ñu tegtal ni sàcciy sa xeet, dugg ci nettali wax ju yonent bi.

Danyeel benn fukk ak benn, sarax 40, mooy wone yàquute URSS bi ci 1989, te sarax 16 mooy wone yoonu Dibeer bi ci États-Unis. Ndaje mi diggante ñaari buur yi, ñuy waxante fen ci seen diggante lu jiitu jamono ji ñu dogaloon, te mu doon xeexu Actium, am na ci biir jaar-jaaru sarax 40, mi topp “waxtu mujj” mi ci 1989 te jeex ci yoonu Dibeer bi ci États-Unis. Sarax 27 mooy ab màndarga-yoon ci jaar-jaaru kumpa bu sarax 40, te muy am gannaaw 1989 waaye bala yoonu Dibeer bi. “Ndaje” mi ci sarax 27 mooy ab màndarga-yoon bu jiitu may-kat doole Rooma ci yoonu Dibeer bi. Am na ay màndarga-yoon yu bari yu jiitu may-doole boppu Paap bi ci 538, te màndarga-yoon yooyu itam am nañu bala jamono ji ñu dogaloon. Benn ci màndarga-yoon yu yonent yi mooy ndigalul Justinian ci 533, mi mataloo waxi sarax 30 bi ci ne am na “xam-xam ak ñi

dëddu kóllëre bi.”

Yeneen màndarga yi yóbbu ci waxtu mu tànnbi ci jaar-jaaru Room gu bokkoon diiney xeer yi mooy atum 330, bi Room gu bokkoon diiney xeer yi daaneel te ci benn yoon jox “toogu” bi dooleb paap bi. Ci 496, Clovis jox na “dooleem” paapas bi. Ci matug Daniel juróom-ñaari, Room gu bokkoon diiney xeer yi dindi na “ñetti sax” ngir paapas bi, te mujj ga mooy dindi Ostrogot yi ca dëkk ba Room ci 538. Ci 508, diineb xeer yi ñu beraloon woon ne mooy diineb nguur gi ci yoon, ñu bàyyi ko te wecci ko ak Katolisism. 538 dafay tegtal sàrtu Dibeer bu aaya juróom-ñeent-fukki benn bi, te 496 dafay tegtal 1989 bi Reagan, ni Clovis, jagleel dooleem paap bu Room. Atum 330 mooy wone sàrtu Dibeer bi, ndaxte foofa la paapas bi delluwaat ca toogu kàttan ga.

Lii di wone ne 538 ak 330 ñooñu benn lañu di tegtal ci jamono ji Yàlla tëral, mooy ayaar yu fukk ak juróom-benn ak fukk-ñeent. 496 mooy 1989, mi matale ayaar bu fukk ak ayaar bu ñeent-fukk ci Daniel 11 ak Isaiah 8:8. 508 mooy tegtal bi ñuy wàññi diine ji nguur ga santoon, ngir teg Katolisism ci boppam. Doon na tàmbalee ak Clovis ci 496 ba 508, te feeñaloon nañu fa ne dindi gu ndank-ndank ak wuutu gu ndank-ndank diine ji yooni nguur ga santoon. Ci jaar-jaaru mbootaay mi tàmbalee ci 330, màggaayu Rom gu sowwu gi, buy jeex ndank-ndank, mooy li ñent yi njëkk ci trompet yi di tegtal; noonu di wone yàq gu ndank-ndank, giy tàmbalee ci yoonu Dimiñs bi ci États-Unis.

Wàcci yu yàgg buy falu Room bu bokkoon ci xàqq yi gannaaw yoonu dibeer bu Constantine joxe ci atum 321 dafay misaalu wàcci États-Unis ni mu nekk juróomeelu nguur gi ci waxi yonent yi ci Biibël te di agsi ci yoonu dibeer. Noonu nag, ñenti àtte yi ci ñenti bufta yi dañuy wàcc ci kaw États-Unis, ni ko Sœur White wone, ba mu wax ne: “bëgg-bàyyi réew mi ci lu jëm ci Yàlla, yàqu réew mi moo koy topp.” Ezekiel itam yokk seede ci mbugal mu am ñenti wàll.

Kàddug Boroom bi dikkal maat ne: «Yow, doomu nit ki, bu réew mi bàkke ci sama kanam ci tooñ bu réy, dinaa jox sama loxo ci kawam, te dama dinaa dagg ndubbalu mburu mi mu yor, te yónnee xiif ci kawam, te dindi ci moom nit ak mala. Su fekke ne ñetti góor yii, Nóoyin, Danyeel ak Ayuub, nekkoon nañu ci biiram, kon ci seeni njub lañuy musal seen bopp rekk, la Boroom Yàlla wax. Su ma taxa rab yu bon yéeg ci réew mi, ba yàq ko, ba mu nekk réew mu màndi, ba kenn manul fa jaar ndax rab ya, su fekke ne ñetti góor yii nekk nañu ca biir, ci sama dund la, la Boroom Yàlla wax, duñu musal doom yu góor walla yu jigéen; ñoom rekk lañuy musal, waaye réew mi dina nekk neen. Walla su ma indi sabar ci kaw réew moomu, ma ne: “Sabar, jaaral ci réew mi,” ba ma dindi ci moom nit ak mala, su fekke ne ñetti góor yii nekk nañu ca biir, ci sama dund la, la Boroom Yàlla wax, duñu musal doom yu góor walla yu jigéen; waaye ñoom rekk lañuy musal seen bopp. Walla su ma yónnee mbas mu bon ci réew moomu, te tuur sama mer ci kawam ci deret, ngir dindi ci moom nit ak mala, su fekke ne Nóoyin, Danyeel ak Ayuub nekk nañu ca biir, ci sama dund la, la Boroom Yàlla wax, duñu musal doom bu góor walla doom ju jigéen; ci seeni njub rekk lañuy musal seen bopp. Ndax ni la Boroom Yàlla wax: naka la gën a doy waar bu ma yónnee ci Yerusaleem sama ñeenti àtte yu tar yi, sabar ak xiif ak rab yu bon ak mbas mu bon, ngir dindi ci moom nit ak mala? Waaye xool-leen, dina ca des benn lu des, yu ñuy génne, doom yu góor ak doom yu jigéen; xool-leen, dinañu génn, ñëw ci yéen, te dingeen gis seeni yoon ak seeni jëf; te dingeen am njàmm ci lu bon li ma indi ci Yerusaleem, maanaam, ci lépp lu ma indi ci kawam. Te dinañu leen di feddli, bu ngeen gisee

seeni yoon ak seeni jëf; te dingeen xam ne, du ci lu amul sababu la def lépp lu ma def ci biiram,
la Boroom Yàlla wax.» Esekiyel 14:12–23.

Dina yokk ci ay xalaat yooyu ci article bi ci topp.